

การวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังฉิ้น อรมุต

เกษม ขนาบแก้ว*

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ก

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นภูมิปัญญาพื้นฐานของชีวิตและสังคมเป็นภูมิปัญญาที่แพร่หลายรับใช้ชีวิตและสังคมมาเป็นระยะเวลายาวนานเป็นภูมิปัญญาที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างสรรค์ชีวิตและสังคม ทั้งยังเป็นต้นเค้าของภูมิปัญญาของสังคมและของประเทศชาติด้วย

เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นภูมิปัญญาพื้นฐานของสังคม การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นการศึกษาภูมิปัญญาพื้นฐานของสังคมซึ่งนอกจากจะช่วยให้รู้จักเข้าใจภูมิปัญญาพื้นฐานของสังคมแล้ว การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านยังช่วยให้เรารู้จักเข้าใจชาวบ้านซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมมากขึ้น ทั้งยังสามารถจัดการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญานั้นให้คงอยู่เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่ามีศักยภาพสามารถที่จะพัฒนาชีวิตและสังคมสืบไป

การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของสังคมใด ควรจะศึกษาจากผลงานการสร้างสรรค์ของคนในสังคมนั้นโดยเฉพาะจากผลงานด้านวรรณกรรมเพราะการสร้างสรรค์วรรณกรรมนอกจากจะต้องใช้ภูมิปัญญาของผู้สร้างและสังคมแล้ว วรรณกรรมยังเป็นสิ่งบันทึกภูมิปัญญาของผู้สร้างและสังคมด้วย

หนังฉิ้น อรมุต ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(หนังตะลุง) เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดสงขลา ที่มีผลงานทางวรรณกรรมที่เด่นยิ่งโดยเฉพาะวรรณกรรมหนังตะลุง หนังฉิ้น อรมุต ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมหนังตะลุงไว้นับน้อยกว่า 100 เรื่อง ที่เด่นๆ ไม่น้อยกว่า 50 เรื่อง วรรณกรรมหนังตะลุงเหล่านี้ เป็นที่รวมของภูมิปัญญาของหนังฉิ้น อรมุต หลายด้าน ภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าสูงควรแก่การศึกษาและสืบสานเป็นอย่างยิ่ง

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏสงขลา

แม้หนังสือ อบรม ได้
 สร้างสรรค์วรรณกรรมหนึ่งตระกูลอัน
 เป็นแหล่งบันทึกภูมิปัญญาชาวบ้าน
 ภาคใต้ไว้เป็นจำนวนมาก แต่วรรณ
 กรรมดังกล่าวยังกระจัดกระจายแพร่
 หลายอยู่ในวงจำกัด ยังไม่มีการรวบรวม
 ชำระจัดระบบตามหลักวิชาการ
 หากปล่อยไว้ไม่รีบจัดกระทำจัดการ
 ผลงานเหล่านั้นหลายเรื่องอาจสูญ
 หายไปด้วยสาเหตุหลายประการเช่น
 การเผาทำลาย ต้นฉบับลายมือ
 เขียนลบเลือน การเพิ่มเติมแก้ไข
 ดัดแปลงของลูกศิษย์ เป็นต้น ซึ่งเป็น
 สิ่งที่น่าเสียดาย หากวรรณ
 กรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นต้อง
 สูญหายไป

ผู้วิจัยสนใจภูมิปัญญาชาว
 บ้านภาคใต้ สนใจวรรณกรรม
 หนึ่งตระกูลโดยเฉพาะวรรณกรรม
 หนึ่งตระกูลของหนังสือ อบรม
 จึงสนใจจะศึกษาวิเคราะห์ภูมิ
 ปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณ
 กรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ อบรม
 เพื่อให้รู้จักเข้าใจและสามารถ
 อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน
 อันมีคุณค่าอันสืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและผล
 งานวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ
 อบรม
2. เพื่อรวบรวมวรรณกรรม
 หนึ่งตระกูลของหนังสือ อบรม
3. เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาที่
 ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของ
 หนังสือ อบรม

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบประวัติและผล
 งานวรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ
 อบรม ซึ่งเป็นทรัพยากร
 มนุษย์และทรัพยากรวัฒนธรรมที่มี
 คุณค่ายิ่ง
2. ทำให้ได้รวบรวมวรรณ
 กรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ อบรม
 ไว้เป็นระบบอันจะเป็นประโยชน์ทั้ง
 ต่อการศึกษาและการอนุรักษ์สืบ
 สานทรัพยากรวัฒนธรรม
3. ทำให้ได้ทราบ ภูมิปัญญา
 ของหนังสือ อบรม อันจะเป็น
 ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสืบ
 สานภูมิปัญญาที่มีคุณค่าอัน
4. ทำให้ชุมชนเห็นความ
 สำคัญเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชาว
 บ้าน ปราชญ์ชาวบ้านและวรรณ
 กรรมพื้นบ้าน เกิดความคิดที่จะ

อนุรักษ์และสืบสานสืบไป

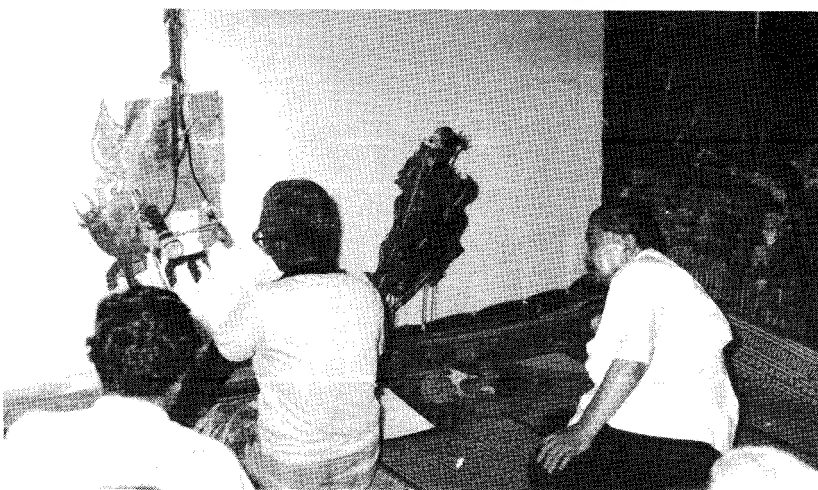
5. เป็นประโยชน์ต่อการ
 ศึกษาวิชาการวรรณกรรมพื้นบ้าน การ
 เล่นพื้นบ้าน คติชนวิทยาและไทย
 คติศึกษา
6. เป็นประโยชน์ต่อการ
 ศึกษาและสืบสานภูมิปัญญาพื้น
 บ้านและภูมิปัญญาไทย
7. ผลของการศึกษาค้นคว้า
 จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว
 สนใจจะศึกษาค้นคว้า ภูมิปัญญา
 พื้นบ้านและภูมิปัญญาไทยมากขึ้น

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภูมิปัญญาหรือภูมิปัญญา
 ชาวบ้านคือความรู้ ความคิด ความ
 รู้จักเข้าใจความสามารถจัดการ
 จัดกระทำ ความสามารถ
 สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ของชาวบ้าน
 ในงานวิจัยนี้หมายถึงภูมิปัญญาของ
 หนังสือ อบรม
2. วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของ
 หนังสือ อบรม คือ บทหนึ่งตระกูลที่
 หนังสือ อบรม เขียนขึ้นเพื่อใช้
 แสดงหนึ่งตระกูล

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยนี้จะวิเคราะห์ภูมิ
 ปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรม
 หนึ่งตระกูลของหนังสือ อบรม จาก
 วรรณกรรมหนึ่งตระกูลของหนังสือ
 อบรม เท่าที่ผู้วิจัยสามารถจะรวบรวม
 ได้ทั้งหมดจำนวน 57 เรื่อง
 เท่านั้น
2. การเสนอตัวอย่างข้อมูล
 จะพยายามเสนอตัวอย่างข้อมูล
 หลาย ๆ ตัวอย่าง ทั้งนี้เพื่อจะ
 บันทึกข้อมูลที่มีคุณค่าไว้เป็นระบบ
 ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อ
 ผู้ที่จะนำข้อมูลไปใช้ด้วย

3. การวิจัยครั้งนี้จะเป็นการวิจัยเพื่อสรุปภาพรวม มากกว่าจะวิจัยเจาะลึกในแต่ละประเด็น

ขอบเขตขอบการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

1.1 ประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือพิมพ์ อรมุต จากเอกสารและการสัมภาษณ์

1.2 วรรณกรรมหนังสือของหนังสือพิมพ์ อรมุต ที่เป็นเอกสารเท่าที่ผู้วิจัยสามารถจะรวบรวมได้ทั้งหมดจำนวน 57 เรื่องคือ

1) กรรมลิขิต	30) มัจจุราขเล่นกล
2) ก่อนตะวันจะลับฟ้า	31) มัจจุราขสายน้ำผึ้ง
3) กามเทพหลง	32) มัตติกา
4) คมพิฆาต	33) ม่านมลทิน
5) ครุบ้านนอก	34) ยอดกตัญญู
6) คัมภีร์ดำ	35) ราชนีบอด
7) คู่รักคู่แค้น	36) ราชนีมหาภาพ
8) ฆาตกรเหนือเมฆ	37) แรงอธิษฐาน
9) จำเลยรัก	38) ลูกหลงแม่
10) จำเลยลึกลับ	39) เลือดทำลาย
11) เจ้าจอมทอง	40) วงศ์ไพรวิน
12) ดอกฟ้าละอองดิน	41) วงศ์อมรินทร์
13) ดัชนินาง	42) เสวตฉัตรลานนา
14) แดนอภินิหารีย์	43) เสวตฉัตรเวียงชาน
15) ดุ๊กตาทอง	44) สวรรค์บันดาล
16) ดันรักดอกโศก	45) สัจจะกับความรัก
17) ถล่มวิมานรัก	46) สามพี่น้องฝ่าแผ่นดิน
18) ทวนทิพย์ทวนทอง	47) สามมงกุฎ
19) ทายาทพระยา	48) สายเลือดขัดดิดยา
20) เทพธิดาดง	49) สายเลือดลึกลับ
21) เทวกาลิ	50) สิงหราชกษัตริย์ศึก
22) น้องแก้ว	51) สุพรรณิการ์
23) นางในฝัน	52) เสียแรงรัก
24) ฝนหลงฟ้า	53) แสงวาริน
25) พรสวรรค์	54) อภินิหารพระสุริยาเทพ
26) พรหมลิขิต	55) อาถรรพณ์สวาท
27) เพื่อนแก้วเม็ขวัญ	56) บทเกี่ยวจ้อ 51 บท
28) เพลิงพยาบาท	57) บทปราชญ์หน้าบท 21 บท
29) มหาราชกำสรวล	

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังฉิ่ง อรมุต

2.1.1 ประวัติหนังฉิ่ง อรมุต

2.1.2 ผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังฉิ่ง อรมุต

2.2 ภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังฉิ่ง อรมุต

2.2.1 ภูมิปัญญาด้านการใช้ภาษา

1) การเลือกใช้คำ

2) การเลือกใช้สำนวน

2.2.2 ภูมิปัญญาด้านการประพันธ์

1) การเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์

2) การสร้างฉาก

3) การสร้างบทสนทนา

2.2.3 ภูมิปัญญาด้านการสอน

1) กลวิธีการสอน

2) สิ่งการสอน

2.2.4 ภูมิปัญญาการสร้างบทตลก

1) กลวิธีการสร้างอารมณ์ตลก

2) การสร้างบทตลกที่เหมาะสมกับตัวตลก

2.2.5 ภูมิปัญญาด้านการบันทึก

1) การบันทึกความเชื่อ

2) การบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ

3) การบันทึกประวัติความเป็นมา

4) การบันทึกสภาพชีวิตและสังคม

5) การบันทึกวัฒนธรรม

2.2.6 ภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ

1) ภูมิปัญญาด้านการตัดต่อเรื่อง

2) ภูมิปัญญาการใช้สัญลักษณ์

3) ภูมิปัญญาด้านการประยุกต์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อเป็นพื้นความรู้และเป็นแนวทางในการวิจัยนี้ จำแนกได้เป็น 4 ประเภทคือ

1. เอกสารที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ในระยะเวลา 20 ปีนี้ (พ.ศ. 2529 - พ.ศ. 2539) มีนักวิชาการทางภาษาและวัฒนธรรมหลายท่าน ได้สนใจศึกษาค้นคว้าอธิบายเกี่ยวกับ ปัญญา ภูมิปัญญา และภูมิปัญญาชาวบ้านดังนี้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) อธิบายความหมายของปัญญาไว้หลายแห่ง ดังนี้

“ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว คือ รู้ทั่วถึงความจริง รู้ตรงตามความเป็นจริง รู้เหตุผล รู้ดีชั่ว รู้ถูกผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ รู้เท่าทันสังขาร รู้องค์ประกอบ รู้เหตุปัจจัย รู้ที่ไปรู้ที่มา รู้ความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งทั้งหลาย รู้ตามความเป็นจริง รู้ต้องแท้ เข้าใจต้องแท้ รู้เข้าใจสภาวะ รู้คิด รู้พิจารณา รู้วินิจฉัย รู้จักจัดการหรือดำเนินการอย่างไร ฯ”¹

ปัญญาคือ “รู้เข้าใจ รู้คิด รู้วินิจฉัย รู้ที่จะแก้ปัญหา รู้ที่จะสร้างสรรค์จัดทำดำเนินการให้สำเร็จ”²

ปัญญาคือ “ความรู้ เข้าใจ และใช้ความรู้เป็น”³ พัทยา สายหู สรุปสาระ “ภูมิปัญญา” “ชาวบ้าน” และ “ชุมชน” ไว้ดังนี้

ภูมิปัญญา คือ “ความรู้ความคิดที่ได้สั่งสมไว้”⁴

ชาวบ้าน คือ “คนธรรมดาหรือสามัญชน”⁵

ชุมชน คือ “กลุ่มคนที่อยู่ร่วมในบริเวณเดียวกัน และมีกิจกรรมปกติของชีวิตเกี่ยวข้องผูกพันกัน”⁶

เสรี พงศ์พิศ ให้นิยาม “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ไว้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ รากเหง้าแห่งชีวิตที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับชีวิตที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมา”⁷

ประเวศ วะสี⁸ ให้นิยามความหมาย ลักษณะเด่นของภูมิปัญญาชาวบ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญา กับชุมชนว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ดั้งเดิมของสังคมไทยเป็นความรู้ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ และการเรียนรู้ที่ยาวนาน มีลักษณะที่ประสมประสานและเชื่อมโยงกัน ภูมิปัญญาชาวบ้านจะสัมพันธ์แนบสนิทกับชุมชน ชุมชนที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่มานานย่อมมีภูมิปัญญาของชุมชนหรือภูมิปัญญาของตนเองทั้งสิ้น

สามารถจันทร์สุรย์⁹ ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและศึกษาดูงานสนทนากับปราชญ์ชาวบ้านและได้อธิบายความหมาย ลักษณะความสำคัญ ของภูมิปัญญาชาวบ้านและแนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึงพื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม คือ เรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบต่อกันมา หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีลักษณะประสมประสาน และสืบต่อจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญที่ช่วยเชื่อมประสานอดีตกับปัจจุบัน ทำให้เกิดความมั่นคงและเจริญขึ้น แนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน ควรมีการดำเนินการ 6 ประการ คือ ทำความเข้าใจ เก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาค้นคว้าวิจัย ส่งเสริมเผยแพร่ สนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน และประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน

สุธวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์¹⁰ อธิบายความหมายลักษณะ และคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ วิธีการจัดการ วิธีการชี้แนะ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือในชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ประสบการณ์ผนวกด้วยญาณทัศนะ เป็นรากฐาน ภูมิปัญญาชาวบ้านย่อมมีขึ้น เพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของสังคมหรือชุมชนของตน ทั้งด้านระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยและข้อจำกัดทั้งหมดที่เผชิญอยู่ ภูมิปัญญาชาวบ้านย่อมให้ผลสัมฤทธิ์ที่เกื้อประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าปัจเจกชนสามารถขยายผลสืบส่งอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง คนส่วนใหญ่ของกลุ่มสามารถรับเอาภูมิปัญญานั้น ๆ เข้าสู่วิถีดำเนินชีวิตได้อย่างได้อย่างมีระบบและมีพลัง ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงไม่ใช่อภิปรัชญาที่สูงเหนือวิสัยที่ชาว

บ้านจะเอาประโยชน์ได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทรงคุณค่า ยิ่งและสืบทอดต่อกันยาวนานจะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าสู่ นิสัยการคิด และการกระทำจนกลายเป็นสามัญลักษณะ เป็นขนบนิยมหรือจริยวัตรปกติของคนรุ่นหลัง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ¹¹ ได้จัดสัมมนาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 ครั้ง โดยใช้ชื่อ เรื่องแตกต่างกันไปดังนี้

ครั้งที่ 1 (พ.ศ.2531) จัดที่จังหวัดสงขลาใช้ชื่อ เรื่องว่า “แนวทางการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้น บ้านไทย”

ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2332) จัดที่จังหวัดอุบล ราชธานีใช้ชื่อเรื่องว่า “วัฒนธรรมพื้นฐานกรณีอีสาน”

ครั้งที่ 3 (พ.ศ.2533) จัดที่จังหวัดนครราชสีมา ใช้ชื่อเรื่องว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”

ครั้งที่ 4 (พ.ศ.2534) จัดที่กรุงเทพมหานครใช้ ชื่อเรื่องว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงาน วัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท”

การสัมมนาดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดการตื่นตัวที่จะ รวบรวมศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านมากขึ้น

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีการ วิเคราะห์วรรณกรรม

น.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ¹² กล่าวถึงหลัก การวิเคราะห์วรรณกรรมว่า ควรจะวิเคราะห์ในด้านรูป แบบคำประพันธ์ กลวิธีการประพันธ์และเนื้อหาซึ่ง ประกอบด้วยแนวเรื่อง(แนวคิด) โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัว ละคร และพรรณณะต่าง ๆ ของผู้แต่ง

วิภา กงกะนันท์¹³ กล่าวถึงหลักการวิเคราะห์ วรรณกรรมว่าควรวิเคราะห์ใน 3 ประเด็นคือ รูปแบบ คำประพันธ์ ภาษา (คำและสำนวน) และเนื้อหาซึ่ง ประกอบด้วย เรื่องราว ตัวละคร เวลาและสถานที่ และ พรรณณะ

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์¹⁴ กล่าวถึงแนวทางใน การวิเคราะห์วรรณกรรม (วรรณคดี) ว่าควรวิเคราะห์ ในประเด็นต่อไปนี้คือ

1. รูปแบบ
2. ภาษา
3. สำนวน
4. กลวิธีทางศิลปะ ซึ่งแยกย่อยได้ดังนี้

4.1 กลวิธีการใช้ภาษา

4.1.1 การใช้ภาษาให้เกิดความมีชีวิตชีวา

4.1.2 การใช้ภาษาให้เกิดภาพพจน์

4.1.3 กลวิธีการพรรณนาให้ผู้อ่านเกิด

จินตภาพ

4.2 กลวิธีการชี้แนะแนวปฏิบัติ

4.2.1 การนำนิสัยหรือธรรมคาโลกมา

อ้าง

4.2.2 การใช้วิธีห้ามมิให้กระทำบาง

สิ่งบางอย่างโดยใช้ตัวละครบางตัว รำพึงความผิดพลาด และข้อบกพร่องของตน

4.2.3 การใช้วิธีให้ตัวละครสอนแก่กัน

4.2.4 การใช้รูปแบบคำประพันธ์เพื่อ

การสอนโดยตรง

4.2.5 การใช้วิธีชี้ให้เห็นผลแห่งกรรม

4.3 กลวิธีการดำเนินเรื่อง

4.3.1 โครงเรื่อง

4.3.2 กลวิธีการลำดับเรื่อง

4.3.3 กลวิธีการใช้ผู้เล่าเรื่อง

4.3.4 กลวิธีการใช้สถานการณ์ในการ

เริ่มเรื่อง

4.3.5 กลวิธีการหน่วงเรื่องให้ผู้อ่าน

รอคอย

4.3.6 กลวิธีการจบเรื่อง

4.3.7 กลวิธีการสร้างตัวละคร

4.3.8 กลวิธีการใช้บทสนทนา

4.3.9 กลวิธีสร้างฉากและบรรยากาศ

ยูรฉัตร บุญสินธ์¹⁵ กล่าวถึงแนวทางการ

วิเคราะห์วรรณกรรมประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น ว่าผู้ วิเคราะห์ควรมีความรู้และควรวิเคราะห์ในประเด็น ต่อ ไปนี้คือ

1. โครงเรื่อง
2. เนื้อเรื่อง
3. ตัวละคร
4. ฉากและบรรยากาศ
5. กลวิธี
6. การใช้ภาษา
7. บริบทของวรรณกรรม

ชญญา สังขพันธ์านนท์¹⁶ กล่าวถึงแนวทางใน การวิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้น และแนวทางในการ วิเคราะห์วรรณกรรมประเภทร้อยกรองว่า ควรจะ วิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. นวนิยายและเรื่องสั้น

- 1.1 โครงเรื่อง
- 1.2 ตัวละคร
- 1.3 แก่นเรื่อง
- 1.4 ฉาก
- 1.5 มุมมอง
- 1.6 สถิติในการใช้ภาษา และท่าทีของผู้แต่ง

2. วรรณกรรมประเภทร้อยกรอง

- 2.1 ผู้พูดและน้ำเสียง
- 2.2 การใช้ภาษาของกวี
- 2.3 รูปแบบและโครงสร้าง
- 2.4 แนวคิด

3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมหนังตะลุง

มีหน่วยงานหลายแห่งผู้สนใจ และนักวิชาการหลายคน ได้รวบรวมศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุง ดังนี้

สำนักงานศึกษาธิการ เขต 3¹⁷ ได้ทำคู่มือการสอนวิชาชีพวิชาหนังตะลุง 1 กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง องค์ประกอบของหนังตะลุง คุณสมบัติ

ของนายหนังตะลุง หลักการแสดงหนังตะลุง และยกตัวอย่างบทขับบทพากย์ บทเจรจา อย่างละ 1 บท สำนักงานศึกษาธิการ เขต 3¹⁸ ได้ทำคู่มือการสอนวิชาชีพวิชาหนังตะลุง 2 กล่าวถึงความเป็นมา และความสำคัญของตัวตลก และให้ตัวอย่างบทตลกไว้ 36 บท

บทปราชญ์บท บทฤๅษี บทพระอิศวร และบทสมห้อง ไว้อย่างละ 1 บท สุธีวงศ์ พงศ์ไพฑูริย์¹⁹ ได้ศึกษาหนังตะลุงด้านประวัติ องค์ประกอบ ขนบนิยมของการแสดง คุณสมบัติของนายหนัง องค์ประกอบอื่น ๆ และได้ยกตัวอย่างบทหนังตะลุงไว้หลายบท เช่น บทปราชญ์บท บทพากย์ฤๅษี บทพากย์พระอิศวร บทยักษ์ บทเทวดา บทชมโฉม บทชมป่า เป็นต้น

เจลิยว เรืองเดช²⁰ ได้รวบรวมบทหนังตะลุงในอดีต เช่น บทปราชญ์บทบทเกี่ยวจอบบทตั้งเมือง บทสอน บทเทวา บทพญาครุฑ บทยักษ์ บทชมนาง บทสมห้อง บทลา

บทชมป่า บทสนทนาโต้ตอบ จาก การสัมภาษณ์นายหนังตะลุงจำนวน 10 คน และได้วิเคราะห์ว่า บทหนังตะลุงดังกล่าวให้ประโยชน์หลายประการทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลาวิทยาลัยครูสงขลา²¹ ได้พิมพ์รายงานการสัมมนาหนังตะลุง 14 จังหวัดภาคใต้ ครั้งที่ 1 ประกอบด้วยเอกสารประกอบการสัมมนา คำบรรยาย และคำอภิปรายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหนังตะลุงและได้รวบรวมบทหนังตะลุงไว้จำนวน 40 บท เป็นบทเกี่ยวจอบ 18 บท บทสอน 7 บทเทวา 1 บท บทตั้งเมือง 3 บท บทปราชญ์บท 5 บท บทชมโฉม 1 บท บทชมป่า 1 บท บทสมห้อง 1 บท บทยักษ์ 2 บท บทพญาครุฑ 1 บท

ชวน เพชรแก้ว²² ได้ศึกษาวรรณกรรมหนังตะลุงสมัยเก่า วรรณกรรมหนังตะลุงสมัยใหม่

ความเปลี่ยนแปลงบางประการของวรรณกรรมหนังตะลุง ลักษณะของบทอักษรรย การใช้สัญลักษณ์ในบทอักษรรย บทอักษรรยในแง่สุนทรียะสภาพสังคมที่ปรากฏ และได้ยกตัวอย่างวรรณกรรมหนังตะลุงสมัยเก่าไว้ 1 เรื่อง บทปราชญ์หน้าบท 6 บท บทเกี่ยวจ้อ 2 บท บทตั้งเมือง 9 บท บทอักษรรย 20 บท

เกษม ขนานแก้ว²³ ได้ศึกษาวรรณกรรมหนังตะลุงของพ่วงบุษราวัฒน์ ด้านรูปแบบและกลวิธีใช้

คำประพันธ์องค์ประกอบด้านเนื้อหา และวัฒนธรรมการใช้ภาษา พบว่าการใช้รูปแบบคำประพันธ์ 7 ชนิด คือ กลอนกลบทกบเดินต่อยหอย กลอนกลบทสะบัดสะบั้ง กลอนหก กลอนสี่ กลอนสามห้า กลอนลอด โหม่ง กลอนแปด รูปแบบคำประพันธ์แต่ละชนิดมีลักษณะที่เหมาะสมกับเนื้อหา องค์ประกอบด้านเนื้อหา มีลักษณะที่เหมาะสมทั้งด้านแนวคิดโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก ด้านวัฒนธรรมการใช้

ภาษา มีการใช้คำที่น่าสนใจ การใช้คำในโอกาสต่าง ๆ การใช้สำนวนที่น่าสนใจ

เกษม ขนานแก้ว²⁴ ได้ศึกษากลวิธีสร้างบทตลกหนังตะลุงจากเอกสารวรรณกรรมหนังตะลุง 12 เล่ม และบทหนังตะลุง 28 เรื่อง พบกลวิธีสร้างบทตลก 25 วิธี คือ หักมุม ใช้ภาษาผิด ใช้คำพวน ใช้คำ 2 แ่ง 2 มุม ฟังไม่ได้ศัพท์จับมากระเดียด กุญโว้อวด ตีความประสมการณผิด ล้อเลียนบุคคลและสังคม พุดสอดเสือกเล่นลิ้น ฉลาดแกมโกงเปรียบเทียบข่มทับ ล้อคนไทยมุสลิมที่ทำผิดบทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม สัญลักษณ์ไร้สาระให้ผู้อ่านคิดถึงสิ่งที่ปกปิดที่คนสนใจอยู่แล้ว แก้วตัวไปแบบน้ำขุ่น ๆ เหน็บแนมประชดประชัน กินปูนร้อนท้อง ฉลาดแกมโง่ ล้อคนตะกละเห็นแก่กิน ล้อคนจีนที่พูดภาษาไทยไม่ชัด เล่นคำเล่นภาษา ใช้ตรรกวิทยา หนามบ่งหนาม เกลือจิ้มเกลือ เล่าเรื่องเกินจริงเกินเชื่อ ใช้วิธีประสมประสาน

พงศ์พันธุ์ ทินนิมิตร²⁵

ได้วิเคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกั้น ทองหล่อ ในด้านองค์ประกอบของวรรณกรรม กลวิธีถ่ายทอดวรรณกรรมและสภาพสังคม และวัฒนธรรมที่ปรากฏ ผลการศึกษาวิเคราะห์สรุปได้ว่า วรรณกรรมหนังตะลุงจะมีโครงเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการออกไปเรียนวิชาและผจญภัยของเจ้าชาย และตอนหลังได้กลับไปครองเมืองหรือออกบวช ตัวละครมีหลากหลายและมีทั้งฝ่ายธรรมะและอธรรม บทสนทนาที่ใช้จะบ่งบอกฐานะและนิสัยของตัว

ละคร ฉากส่วนใหญ่เป็นฉากจินตนาการที่สร้างแบบเหนือจริงและอุดมคติ แนวคิดส่วนใหญ่เป็นแนวคิดในพระพุทธศาสนา โดยเน้นแนวคิดเรื่องกรรมและธรรมะชนะอธรรม ด้านกลวิธีถ่ายทอดวรรณกรรม มีการดำเนินเรื่องหลายแบบปะปนกันกลอนใช้กลอนสุภาพเป็นพื้น มีการกำหนดท่วงทำนองและลีลาการอ่านได้เหมาะสมงดงาม มีการใช้ภาษาทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง มีการใช้คำสำนวน มีกลวิธีสร้างมุขตลกที่เหมาะสมหลายวิธี สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏมีทั้งคติ ความเชื่อ ค่านิยม สภาพความเป็นอยู่ ขนบประเพณี การเมืองและการปกครอง

บุญธรรม เทอดเกียรติชาติ²⁶ ได้ศึกษาสารัตถะจากบทตลกและกลวิธีสร้างบทตลกของนายหนังตะลุง 10 คณะ จำนวน 10 เรื่อง พบว่าสารัตถะที่ปรากฏได้แก่สารัตถะที่เกี่ยวกับปัจเจกชน สารัตถะที่เกี่ยวกับครอบครัว และสารัตถะที่เกี่ยวกับสังคม ส่วนกลวิธีสร้างบทตลก ได้แก่ การผูกเรื่อง ที่ไร้เหตุผล กลับเป็นตรงข้าม ผูกเรื่องให้สับสนและอื่น ๆ การใช้ศิลปะทางภาษา การล้อเลียนเสียดสีประชดประชัน และการใช้ภูมิหลังและบุคลิกของตัวละคร

เกษม ขนบแก้ว²⁷ ได้ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงจากเอกสารวรรณกรรมหนังตะลุง 10 เล่ม และบทหนังตะลุง 49 เรื่อง พบหลักธรรมในพระพุทธศาสนา 18 ประการ คือ พระรัตนตรัย ไตรลักษณ์

นิพพาน ขันติโสรัจจะ หิริโอตตปเปกรรม อปมาทะ สัจจะ ความกตัญญูกตเวที เบญจศีล อุกุศลมูล โลกธรรม สังคหวัตถุ ฆราวาสธรรม พรหมวิหาร ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ

สมภาส พจนปริชา²⁸ ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุงของหนังประทีน บัวทอง ในด้านองค์ประกอบของวรรณกรรม กลวิธีถ่ายทอดวรรณกรรมและ

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม พบว่าวรรณกรรมหนังตะลุงจะมีโครงเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ เนื้อเรื่องจะกล่าวถึงการไปเรียนวิชาและเผชิญอุปสรรคของตัวเอก ตอนหลังได้กลับไปครอบครัวหรือออกบวช ตัวละครมีหลากหลายและมีทั้งมนุษย์ อมนุษย์ และมีทั้งฝ่ายธรรมะและอธรรม บทสนทนาจะเหมาะสมกับสภาพของตัวละคร ฉากส่วนใหญ่จะเป็นฉากในเมืองและชนบท ด้านแนวคิดจะเน้นกฎแห่งกรรมและธรรมะชนะอธรรม ด้านกลวิธีถ่ายทอดวรรณ

กรรม มีการดำเนินเรื่องหลายแบบผสมกัน กลอนใช้กลอนสุภาพเป็นส่วนมาก มีการกำหนดท่วงทำนองและลีลาการอ่านที่ไพเราะงดงามมีการใช้ภาษาทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง มีการใช้คำสำนวนที่เหมาะสม มีกลวิธีสร้างกลวิธีสร้างมุขตลกแบบยลหลายวิธี สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏ มีทั้งค่านิยม สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี ความเชื่อ การเมืองและการปกครอง

เกษม ขนบแก้ว²⁹ ได้รวบรวมบทปราชญ์หน้าบทหนังตะลุงจากการสัมภาษณ์ ถอดแบบบันทึกเสียงและเอกสารฉบับลายมือเขียนได้บทปราชญ์หน้าบทหนังตะลุง จำนวน 55 บทและได้วิเคราะห์ความสำคัญและคุณค่าของบทปราชญ์หน้าบทไว้ 5 ประการ คือ เป็นบทที่เป็นตัวแทนและตัววัดนายหนัง เป็นบทที่สืบต่อและผสมผสาน เป็นบทที่บันทึกความเป็นมาของหนังตะลุงและสังคม เป็นบทที่บันทึกความเชื่อของนายหนังและสังคม และเป็นบทหนังตะลุงที่ไพเราะและดีงาม

เกษม ขนบแก้ว³⁰ ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในบทเกี่ยวจอบหนังตะลุง โดยจำแนกภูมิปัญญาเป็น 3 ด้าน คือ ด้านภาษา ด้านการสอนและด้านอื่น ๆ พบว่าด้านภาษาปรากฏภูมิปัญญาทั้งด้านการใช้คำ คือ การเล่นคำเล่นสัมผัส การเล่นคำพวน การเลือกสรรคำ การใช้สำนวน คือ การใช้อุปมา การใช้อุปลักษณ์ การใช้อุปพจน์ ด้านการสอนมีทั้งกลวิธีสอน คือ การสอนโดยตรง การสอนโดยอ้อมของเก่า การสอนโดย

นำเอาวิสัยหรือธรรมคาโลกมาอ้าง และสิ่งที่สอน คือปรัชญาชีวิต วิสัยและธรรมคาโลก คุณธรรมและจริยธรรม และความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของคน ภูมิปัญญา ด้านอื่น ๆ มีทั้งภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ซึ่งมีทั้งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและความเชื่อในหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาด้านการสร้างอารมณ์ขัน ซึ่งใช้กลวิธีใช้คำ 2 แง่ 2 มุม และภูมิปัญญาด้านการเชื่อมความ ซึ่งมีทั้งการเชื่อมความโดยยกวิสัยหรือธรรมคาโลกมาอ้าง แล้วสรุปสิ่งที่เกิดขึ้นว่าเป็นหรือไม่เป็นเช่นนั้น และการเชื่อมความ โดยการเปรียบเทียบสิ่งที่มีลักษณะร่วมกันแล้วสรุปว่าแตกต่างกัน

4. เอกสารที่เกี่ยวกับประวัติผลงานและการศึกษาผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรุณ

อุดม หนูทอง³¹ ได้เขียนประวัติและผลงานวรรณกรรมของหนังสือ อรุณ ลงในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3 สรุปได้ว่าหนังสือ อรุณ เป็นนายหนังสือที่มีคุณธรรม มีความสามารถสูงทั้งการแสดงหนังสือและการเขียนบทหนังสือ สามารถเขียนกลอนได้ดีเป็นพิเศษ เป็นนายหนังสือชั้นครู หนังสือ อรุณ ได้พยายามอนุรักษ์และปรับปรุงพัฒนาหนังสือหลายอย่าง

สนิท บุญฤทธิ์³² ได้เขียนประวัติและผลงานของหนังสือ อรุณ ว่าหนังสือ อรุณ เป็นผู้มีความสามารถสูงทั้งการแสดงหนังสือและการเขียนบทหนังสือ เคยแสดงหนังสือไม่น้อยกว่า 5200 ครั้ง และเขียนบทหนังสือไว้น้อยกว่า 100 เรื่อง หนังสือ อรุณ ได้รับพระราชทานนามว่า หนังสืออรุณโฆสิต และได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคล ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมของภาคใต้ สาขาศิลปะการแสดง(หนังสือ) และได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หนังสือ) พ.ศ. 2532

โสภา สมเขาใหญ่³³ ได้ศึกษาประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ ธรรมโฆสิต (หนังสือ อรุณ) สรุปได้ว่าหนังสือ อรุณ เป็นนายหนังสือผู้มีความสามารถและมีชื่อเสียงยิ่งของภาคใต้ ได้รับพระราชทานนามว่า หนังสืออรุณโฆสิต ได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติว่าเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่น ทางด้านวัฒนธรรมของภาคใต้ สาขาศิลปะการแสดง(หนังสือ) ประจำปี พ.ศ. 2532

และได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(หนังสือ) ประจำปี พ.ศ. 2532 หนังสือ อรุณ ได้ปรับปรุงศิลปะการแสดงหนังสือเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยหลายประการและได้สร้างวรรณกรรมหนังสือไว้น้อยกว่า 200 เรื่อง

โสภา สมเขาใหญ่³⁴ ได้ศึกษาวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ ธรรมโฆสิต จำนวน 26 เรื่อง ในด้านเนื้อหา รูปแบบและศิลปะการประพันธ์และภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรม ผลการศึกษาสรุปได้ว่าวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ ธรรมโฆสิต มีองค์ประกอบด้านเนื้อหา เช่นเดียวกับนวนิยาย คือมีโครงเรื่องหลักและโครงเรื่องรอง มีแนวคิดที่ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา มีตัวละครที่หลากหลายตัวละครที่เด่น คือ ตัวตลก มีฉากและบรรยากาศที่หลากหลายและเหมาะสม มีบทสนทนาที่บ่งบอกลักษณะนิสัยของตัวละครและที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไป ซึ่งมีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองด้านรูปแบบและศิลปะการประพันธ์ส่วนใหญ่จะใช้กลอนแปด นอกจากนี้ยังมีกลอนพิเศษอื่น เช่น กลอนสามห้า กลอนกลบท และกลอนพิเศษประกอบบ้าง มีการใช้คำที่ก่อให้เกิดอาการทางเสียงและความหมายและมีการใช้โวหารหลายประเภทที่เด่นคือ อุปมา และอุปมา ด้านภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ปรากฏ ได้แก่ ความเชื่อในหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ค่านิยมด้านต่าง ๆ การเมืองการปกครอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแบบราชาธิปไตย อาชีพประเพณี และการละเล่นพื้นบ้าน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านสรุปได้ว่าสังคมไทยได้สนใจและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้มีการรวบรวมศึกษาวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านทั่วทุกภาค ในภาคใต้ได้มีการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจากวรรณกรรมหนังสือปรากฏ เป็นจำนวนมากค่อนข้างมาก ทั้งการศึกษาจากวรรณกรรมหนังสือที่เป็นผลงานของนายหนังสือหลายคน และที่เป็นผลงานเฉพาะบุคคล มีผู้วิเคราะห์วรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรุณ บางด้านจากวรรณกรรมบางเรื่อง แต่ยังไม่ปรากฏการวิเคราะห์ภูมิปัญญาจากวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรุณ ที่เป็นภาพรวม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล

1.1 สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ

1.2 สำรวจและรวบรวม ข้อมูลประวัติ และผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรมุต จากเอกสารและจากการสัมภาษณ์หนังสือ อรมุตโดยตรง

1.3 รวบรวมข้อมูล วรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรมุต ที่ปรากฏเป็นเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 บ้านหนังสือ อรมุต บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 3 ตำบลสะทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

1.3.2 สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

1.3.3 สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา

1.3.4 สถาบันทักษิณคดีศึกษา หมู่ที่ 4 ตำบลอ่าวทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

1.4 ศึกษาแนวทางการวิเคราะห์วรรณกรรมจากเอกสารต่าง ๆ

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 นำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระบบ

2.2 จำแนกข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามขอบเขตที่กำหนด

3. ขั้นเสนอผลการวิเคราะห์สรุปและอภิปรายผล

3.1 เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

3.2 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรมุต สรุปได้ดังนี้

หนังสือ อรมุต เกิดเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2474 ที่บ้านธรรมนิคม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ได้รับการศึกษาทั้งจากระบบโรงเรียน การบวชเรียน และ

การเรียนรู้ด้วยตนเอง หนังสือ อรมุต รักและสนใจหนังสือ และหัดเล่นหนังสือมาตั้งแต่ยังเด็ก หนังสือ อรมุต เป็นนายหนังสือที่มีความสามารถสูงทั้งด้านการเล่นหนังสือและการเขียนบทหนังสือ หนังสือ อรมุต ได้รับพระราชทานนามว่า "หนังสืออรุณโฆสิต" และได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมของภาคใต้ และได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หนังสือ) ประจำปีพุทธศักราช 2532

2. ผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรมุต

หนังสือ อรมุต ได้เขียนวรรณกรรมหนังสือ (บทหนังสือ) ไว้ประมาณ 100 เรื่อง ที่ปรากฏชื่อมี 86 เรื่อง ที่ปรากฏเป็นเอกสารมี 57 เรื่อง

3. ภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรมุต จำแนกได้ดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาด้านการใช้ภาษา ได้แก่ การเลือกใช้คำและการเลือกใช้สำนวนที่เหมาะสมได้แก่ การใช้คำสัมผัส การใช้คำซ้ำ การใช้คำซ้อน การใช้คำพวน การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำภาษาถิ่นได้ การใช้คำง่าย ๆ การใช้คำที่สุนทรีย์ การใช้คำหลากหลาย การใช้คำ 2 แง่ 2 มุม การใช้คำที่เร้าอารมณ์ การใช้คำที่บ่งบอกนาฏการ การใช้คำที่เหมาะสม การใช้สำนวนบรรยาย การใช้สำนวนพรรณนา การใช้สำนวนอุปมา การใช้สำนวนอุปพจน์ การใช้สำนวนบุคคลาธิษฐาน การใช้สำนวนนามนัย การใช้สำนวนประชด การใช้สำนวนเล่นคำ

3.2 ภูมิปัญญาด้านการประพันธ์ได้แก่ การเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ การสร้างฉาก และการสร้างบทสนทนาที่เหมาะสมได้แก่การใช้กลอนแปด การใช้กลอนสี่ การใช้กลอนสามห้า การใช้กลอนกลบทกบ เต็มต่อยหอย การใช้กลอนกลบทนาครินทร์ การใช้กลอนกลบทนารายณ์ทรงเครื่อง การใช้กลอนกลบทมธุรสวาที การใช้กลอนกลบทวิหังหลัก การใช้กลอนกลบทสะบัดสะบั้ง การใช้กลอนกลบทนาครินทร์แปลง การใช้กลอนกลบทวิหังหลักแปลง การใช้กลอนกลบทสุรางค์ระบำแปลง การใช้กลอนกลบทอักษรินทร์แปลง การใช้กลอนทอยแปลง การสร้างบทสนทนาที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไป ช่วยให้แลเห็นนิสัยของตัวละคร และช่วยให้แลเห็นสภาพแวดล้อมของตัวละคร การสร้างฉากในเมือง การสร้างฉากในชนบท การสร้างฉากในป่า การสร้างฉาก

ในทะเล การสร้างฉากในเวหา การสร้างฉากในนรก

3.3 ภูมิปัญญาด้านการสอน ได้แก่ กลวิธีการสอนและสิ่งที่สอนที่หลากหลายได้แก่การสอนโดยตรง การสอนโดยให้ตัวละครสอนแก่กัน การสอนโดยให้ตัวละครรำพึงถึงความพหุพร้อมผิดพลาดของพฤติกรรมนั้น การสอนโดยใช้พฤติกรรมของตัวละครชี้แนะให้ผู้ฟังพิจารณาตัดสินใจว่าพฤติกรรมนั้น หรือบุคคลนั้นเป็นอย่างไร สิ่งที่สอนได้แก่ วิชาโลกคุณธรรมและจริยธรรม และสัจธรรม

3.4 ภูมิปัญญาด้านการสร้างบทตลกได้แก่กลวิธีการสร้างอารมณ์ตลกและการสร้างบทตลกที่เหมาะสมหลากหลายได้แก่การหักมุม การใช้คำพวน การใช้คำ 2 แฉ่ 2 มุม การใช้สัญลักษณ์ไร้สาระ การล้อบุคคล และสังคม การเล่นคำ เล่นภาษา การให้ตัวละครตีความประสบการณ์ผิด การพูดสอดเลือกเล่นลิ้น การใช้กลวิธีเกลือกจิ้มเกลือกการใช้และไม่ใช้เหตุผล การสร้างบทตลกที่เหมาะสมกับตัวตลกใหญ่ การสร้างบทตลกที่เหมาะสมกับตัวตลกขรรคมดา

3.5 ภูมิปัญญาด้านการบันทึกสิ่งและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การบันทึกความเชื่อ การบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ การบันทึกประวัติความเป็นมา การบันทึกสภาพชีวิตและสังคม การบันทึกวัฒนธรรมที่หลากหลายได้แก่ การบันทึกความเชื่อในหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การบันทึกความเชื่อในเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ การบันทึกความเชื่อในวิญญาณผู้ศักดิ์สิทธิ์ การบันทึกความเชื่อในเครื่องรางของขลังคาถาอาคม การบันทึกเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การบันทึกเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การบันทึกเหตุการณ์นิกรอปรวิณา การบันทึกประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง การบันทึกประวัติความเป็นมาของบูรพาจารย์หนังตะลุง การบันทึกประวัติความเป็นมาของหนังฉิ้นอรมต การบันทึกประวัติความเป็นมาของสุนทรภู่ การบันทึกประวัติความเป็นมา และพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทย การบันทึกประวัติความเป็นมาของการแห่เสียด้าวมหาพรหม การบันทึกสภาพชีวิตในชนบท การบันทึก

สภาพชีวิตในชุมชน การบันทึกสภาพชีวิตในเมือง การบันทึกสภาพชีวิตที่ไม่พึงปรารถนา การบันทึกวัฒนธรรมการก่อสร้าง การบันทึกวัฒนธรรมการละเล่น การบันทึกวัฒนธรรมการแต่งกาย การบันทึกวัฒนธรรมการทำคุณไสย การบันทึกวัฒนธรรมการทำอาหาร การบันทึกวัฒนธรรมการรำรำ การบันทึกวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้แก่ วัฒนธรรมการสร้างโรงเรือนพลับพลา วัฒนธรรมการปฏิสังขาร วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมการถือสัตย์ปฏิญาณ

3.6 ภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการตัดต่อเรื่องได้แก่กลวิธีในการตัดต่อเรื่อง กลวิธีการตัดและต่อเรื่องให้ได้ทั้งความรสและบรรยากาศ ภูมิปัญญาด้านการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งมีทั้ง การใช้สัญลักษณ์ที่ใช้แทนสิ่งทั่ว ๆ ไป และการใช้สัญลักษณ์ที่ใช้แทนพฤติกรรมทางเพศระหว่างหญิงชาย ภูมิปัญญาด้านการประยুক্ত ซึ่งมีทั้ง การประยুক্তวรรณคดีแบบฉบับ การประยুক্তวรรณคดีพื้นบ้าน และการประยুক্তเหตุการณ์ร่วมสมัย

อภิปรายผล

จากผลของการวิจัยมีข้อที่น่าสังเกตดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลให้หนังสือ ธรรมด เป็นนายหนังสือที่ดีมีหลายประการเช่น การซึมซับรับรู้ในวัฒนธรรมหนังสือ การมีใจรัก การได้ติดตามดูการเล่นหนังสือ การเรียนจากครูหนึ่ง โดยตรง การได้ฝึกเล่นหนังสือมาก ๆ การได้อ่าน การได้สังเกตสิ่งต่าง ๆ การได้เขียนบทหนังสือมาก ๆ เป็นต้น

การส่งเสริมนายหนังสือ จึงควรคำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย

2. วรรณกรรมหนังสือของหนังสือ ธรรมด มีมากถึง 86 เรื่อง วรรณกรรมเหล่านี้แพร่กระจายเป็นวงกว้างจึงเป็นวรรณกรรมหนังสือที่มีอิทธิพลสูง ทั้งต่อนายหนังสือ การสร้างสรรค์วรรณกรรมหนังสือ และการสร้างสรรค์คุณภาพของคน

3. ผลการวิจัยพบว่าหนังสือ ธรรมด มีความสามารถสูงในหลายด้านคือ

3.1 ด้านการใช้ภาษา มีการเลือกใช้คำและสำนวนต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดรสคำและรสความหลายลักษณะ

3.2 ด้านการประพันธ์ มีการเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่เหมาะสม การสร้างฉากที่เหมาะสม และการสร้างบทสนทนาที่เหมาะสม หลายลักษณะ

3.3 ด้านการสอน มีการใช้กลวิธีการสอน และเนื้อหาที่สอนที่หลากหลายและเหมาะสม

3.4 ด้านการสร้างบทดลกมีกลวิธีการสร้างอารมณ์ตลกและการสร้างบทดลกที่หลากหลาย และเหมาะสม

3.5 ด้านการบันทึกสิ่งต่าง ๆ มีการบันทึกสิ่ง

ต่าง ๆ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมมากมาย

3.6 ด้านการตัดต่อเรื่อง การใช้สัญลักษณ์ และการประยุกต์ มีกลวิธีการตัดต่อเรื่องที่เหมาะสม มีการใช้สัญลักษณ์ที่แยบยล และมีการประยุกต์ความรู้ที่เหมาะสม

ความสามารถในด้านเหล่านี้เป็นสิ่งบ่งบอกความรู้ความสามารถ หรือความเป็นปราชญ์ชาวบ้านของหนังสือ ธรรมด ได้เป็นอย่างดี

4. ผลจากการวิจัยพบว่าหนังสือ ธรรมด มีความรู้ในวัฒนธรรมหลายด้านทั้งคติความเชื่อ ภาษา ศาสนา วรรณคดี การละเล่นพื้นบ้าน การทำอาหาร การแต่งกาย การก่อสร้าง ตลอดจนการทำคุณไสย มีการประสมประสาน และมีการประยุกต์วัฒนธรรมนั้นอย่างเหมาะสมยิ่ง

5. ผลจากการวิจัยพบว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาของหนังสือ ธรรมด สูงคือพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน วรรณกรรมพื้นบ้าน วรรณคดีแบบฉบับ และสภาพแวดล้อม

6. ผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ ธรรมด ได้บันทึกสภาพของบุคคลและสังคมที่ไม่พึงปรารถนาไว้มาก สภาพดังกล่าวควรจะได้รับทราบเอาใจใส่ ปรับปรุงแก้ไข เพื่อบรรเทา หรือลดปัญหาของสังคม

7. ผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ ธรรมด ได้บันทึกสภาพของบุคคล และสังคมที่พึงปรารถนาไว้มาก ซึ่งสภาพดังกล่าวควรจะได้รับทราบเอาใจใส่อนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรจะมีการศึกษาวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ อรมุต ในประเด็นต่าง ๆ ให้ครบถ้วนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. ควรจะมีการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของหนังสือ อรมุต ทั้งด้านการใช้ภาษา การประพันธ์ การสอน การสร้างบทละคร การบันทึก การตัดต่อเรื่อง การใช้สัญลักษณ์ การประยุกต์ และด้านอื่นๆ โดยการรวบรวม ศึกษาวิจัย และพิมพ์เผยแพร่

3. ควรจะมีการศึกษาประวัติและภูมิปัญญาของหนังสือ อรมุต ในฐานะปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญยิ่งของสังคมไทย

4. ควรจะมีการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านและวัฒนธรรมการเล่นหนังสือ เช่นคติความเชื่อ ภาษา ศาสนา วรรณกรรม การละเล่น การประกอบอาชีพ ขนบประเพณี พิธีกรรม เป็นต้นให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไปดังนี้

1. ควรวิจัยภูมิปัญญาของหนังสือ อรมุต ในแต่ละประเด็นให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น
2. ควรวิจัยภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้คนอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันนี้หรือในลักษณะอื่นให้มากยิ่งขึ้น
3. ควรวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีแบบฉบับ เช่น พระอภัยมณี กลบทศิวิบูลกิติ นิราศของสุนทรภู่ กับวรรณกรรมหนังสือ
4. ควรวิจัยอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้
5. ควรวิจัยบทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในฐานะครูของสังคม

เชิงอรรถ

- ¹พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. 2529 หน้า 22-23
- ²พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย. 2531 หน้า 62
- ³แหล่งเดิม
- ⁴พัทธา สายหู. “การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้าน และศักยภาพของชุมชน” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย’33. 2533. หน้า 330.
- ⁵แหล่งเดิม.
- ⁶พัทธา สายหู. “การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของชุมชน” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย’33. 2533. หน้า 330.
- ⁷เสรี พงศ์พิศ. “สภาพปัญหาและทางเลือกของชนบทไทย” ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. 2534. หน้า 20.
- ⁸ประเวศ วะสี. “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย’33. 2533. หน้า 31.-54.
- ⁹สามารถ จันทร์สุรย์ “ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย’33. 2533. หน้า 55-67.
- ¹⁰สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. 2538. หน้า 1-15.
- ¹¹สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย’33. 2533. หน้า คำนำ.
- ¹²ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. แนวทางการศึกษาชีววรรณคดี. 2518. หน้า 21-71.
- ¹³วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีศึกษา. 2522. หน้า 3-108
- ¹⁴สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. 2525. หน้า 35-69.
- ¹⁵บุรฉัตร บุญสนิท. วรรณวิจารณ์. 2538 หน้า 1 - 192.
- ¹⁶ธัญญา สังขพันธานนท์. วรรณกรรมวิจารณ์. 2539. หน้า 157-1621
- ¹⁷สำนักงานศึกษาธิการเขต 3. คู่มือการสอนวิชาชีวหนังสือสูง 1. 2521. หน้า 1-61.
- ¹⁸สำนักงานศึกษาธิการเขต 3. คู่มือการสอนวิชาชีวหนังสือสูง 2. 2522. หน้า 1-55.
- ¹⁹สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. หนังสือสูง. 2522. หน้า 1-139.
- ²⁰เฉลียว เรืองเดช. บทหนังสือสูงดีเด่นในอดีต. 2524. หน้า 1-139.
- ²¹ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลาวิทยาลัยครูสงขลา. รายงานการสัมมนาหนังสือสูง 14 จังหวัดภาคใต้ครั้งที่ 1. 2528. หน้า 1-217
- ²²ชวน เพชรแก้ว. วรรณกรรมหนังสือสูง. 2529. หน้า 1-165.
- ²³เกษม ขนาบแก้ว. วิเคราะห์วรรณกรรมหนังสือสูงของพ่วง บุชรรัตน์. 2532. หน้า 157-538.
- ²⁴เกษม ขนาบแก้ว. กลวิธีสร้างบทกลอนหนังสือสูง : ศึกษาจากวรรณกรรม. 2534 หน้า 1-241.
- ²⁵พงศ์พันธุ์ ทินนิมิตร. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือสูงของหนังสือกัน ทองหล่อ. 2534. หน้า 1-449..
- ²⁶บุญธรรม เทอดเกียรติชาติ. ตลกหนังสือสูง:วิเคราะห์จากเรื่องหนังสือสูงที่ผ่านรอบคัดเลือกในการประกวดทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 10 หาดใหญ่ พ.ศ. 2530. 2535. หน้า 1-57.
- ²⁷เกษม ขนาบแก้ว. หลักกรรมในพระพุทศศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือสูง. 2536. หน้า 1-135.
- ²⁸สมภาศ พจนปริษา. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือสูงของหนังสือประทีน บัวทอง. 2537. หน้า 1-254.
- ²⁹เกษม ขนาบแก้ว. บทปราชญ์หน้าบทหนังสือสูง. 2538. หน้า 1-183.
- ³⁰เกษม ขนาบแก้ว. ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในบทเกี่ยวจ้อ. 2538. หน้า 1-120.
- ³¹อุดม หนูทอง. “ฉิ่น อรมุต” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3 2529. หน้า 881-882.
- ³²สนิท บุญฤทธิ์. ประวัติชีวิตและผลงานนายฉิ่น อรมุต, ในศิลปินแห่งชาติ 2532. 2533. หน้า 85-95.
- ³³โสภา สมเขาใหญ่. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือสูงของหนังสือฉิ่น ธรรมโฆษณ์. 2538.
- ³⁴แหล่งเดิม